

ТЕОДОР ТЕША ПОПОВИЋ БАДОВИНАЧКИ СВЕШТЕНИК И УСТАНИК

Мр Радомир Ј. Поповић
истраживач-сарадник
Историјски институт Београд

Abstract

Priest Teodor Popovic, nickname Tesa, was most important person in the vilage Badovinci in the first half of 19. century. As priests son, he continued family tradition. He was participant Serbian revolution, and for the time first prince Milos rule, he was tipical exempal, so called, "people housholder." Thanks him, the first church was built in the Badovinci at 1833. His descedant was famous Serbian writer Janko Veselinovic. In this work, author described his life on the basis know published and unpublished sources.

Кључне речи: Теодор Поповић, свештеник, Бадовинци, Први српски устанак, црква, Мачва, Јанко Веселиновић.

Преци Теше Поповића, према предању, доселили су се из Херцеговине у Бадовинце у првој половини XVIII века. Претпостављамо да је мочварна, шумовита и пушта мачванска равница била привлачно станиште за становништво из планинских предела. Наводно су три брата, од којих потичу Петрушићи, Товиловићи и Поповићи дошли у Бадовинце, а један од њих Петар или Пеја био је свештеник¹. Тешин деда Дамњан и отац Филип, такође свештеници, службовали су у бадовиначкој парохији. Дамњан је средином XVIII века у Дубровнику купио црквене двери које су готово читав век коришћене за црквене обреде, будући да у селу није постојала црква².

¹ Драг[омир] Туфегџић, *Црква бадовиначка (Срез Мачвански, област Подринска)*, Глас Цркве, год. V, бр. 7-8, Шабац 1927, 130-151. На основу овог Туфегџићевог текста Марко Павловић написао је чланак: *Бадовиначки поп Теша Поповић*, Шабачка ревија, март 1996, 22. Миливоје Васиљевић, *Мачва, историја, становништво*, Богатић 1996, 154.

² Те двери данас се чувају у Народном музеју у Шапцу.

Теодор је рођен у Бадовинцима 1773. године. Није познато где и кад се школовао. Шабачки епископ Данило рукоположио га је у Шапцу 26. октобра/7. новембра 1796. године.³

Поп Теша је, по свој прилици, већ од почетка пришао устаницима. У лето 1804. под непосредном Карађорђевој командом у Бадовинцима је саграђен шанца који је до краја Устанка имао изузетан значај.⁴ Као нижи заповедник, поп Теша је обезбеђивао прелазе на Дрини код Бадовинаца, пошто је због разливене обале и меандарског водотока овде био један од најпогоднијих прелаза за војску. Као главни команданти бадовиначког шанца помињу се Стојан Чупић и Сима Катић. Турци су на почетку 1806. године код Бадовинаца подигли логор одакле су потом кренули на Мишар, али и устаничка војска је касније одавде прелазила у Босну⁵. Драгомир Туфегчић је, према предању, описао начин на који је поп Теша једном обезбедио храну за стражаре поред Дрине. Због ратних околности, честог бежања у збег и учешћа становништва у борбама, у Мачви се неколико година „није сејало нити се чуо петао”, па је владала глад. Стражари под Тешиним командом једном приликом запретили су му да ће напустити своја стражарска места, уколико им не набави храну. Теша је кренуо у потрагу за храном и тумарајући набасао је на збег у којем је затекао жену која је деци пекла проју. Када се са женом поздравио, сео је крај ватре, узевши празну тикву коју је нагнуо као човек који би се напио воде. Када је жена отишла на оближњи извор Теша је искористио тај тренутак узео проју и однео је стражарима. Због тог греха касније је годину дана постио. Отуда у Бадовинцима кад неко нешто згреши пословица: „Отпостићеш ти то као поп Теша проју.”⁶

³ Недељко Радосављевић, *Шабачка епископија по попису из 1836*, Гласник Историјског архива у Ваљеву, 34, 2000, 70.

⁴ Гедео Ернест Маретић, *Историја срске револуције*, превео Бранимир Живојиновић, предговор написао Роман Мулић, Београд 1987, 60.

⁵ „Кулин војску на лађе метнуо/Силну своју војску пребродио/Мачве равани под њом застењала/ни ту Кулин не чека везира/Већ уз Дрину војском опружио/Бадовинци узгред попржио/ Ера и њи празне застануо...”(Сима Милутиновић, *Тројебратство, то јест род, пут и нада мужа*, Београд 1844, 51). Лука Лазаревић, Стојан Чупић, Милош Поцерац и Антоније Богићевић прешли су код Бадовинаца Дрину и из шанца у Куту напали су Бијељину (Вук Караџић, *Историјски списи II*, Сабрана дела Вука Караџића, књига шеснаеста, Београд 1969, 216).

⁶ Д. Туфегчић, *нав. дело*, 142.

Занимљив је поп Тешин опис боја на Салашу 1806. године, о којем је у Бадовинцима 22. јула 1846. године, казивао професору Лицеја Исидору Стојановићу.⁷ У Стојановићевој бележници је записано:

„Турци који су већ били прешли Дрину и налазили се код Бадовинаца на Прудови одвоје се до 800 од други под Мехмед капетаном и дођу у Салаш Алиагин⁸, па одавде ударе у Совљак, те га опљене и изгору, па враћајући се кроз Салаш попале и њега и пођу у логор. Срби су онда чували стражу између Салаша и Совљака; затим стигоше Катић⁹, Вујица¹⁰ и Чупић с 400 коњаника и учинише јуриш и погубише преко 200 Турака од они што су пљен терали. То је било уз частни пост, четврте недеље. Први су Турци били измакли, па кад чуше како стражњи прођоше, не смедоше се вратити, него одоше у свој логор. Срби најурили су у овом боју Мехм[ед] капетана на Дрину, који је једва измакао. Хитио се био један за њим миздраком, но га је промашио. Од Срба у овом боју само се једно попче ранило због тога што се сишло да скине с Турчина чакшире и од овог је био рањен.”¹¹

Године 1813. поп Теша је избегао у Руму, а из избеглиштва се вратио или крајем те или почетком наредне године, будући да је синђелијом шабачког владике Герасима од 14. фебруара 1814. године потврђен у звању.¹²

За време прве владе кнеза Милоша, поп Теша био је повереник Јеврема Обреновића, управника Шабачке, Ваљевске и Соколске нахије. Уз то најзаслужнији је што су Бадовинци 1828. године ушорени. Личним примером приволео је сељане да изместе своје домове тако што је преко свог имања одредио правце улица и места где су касније саграђене црква, школа, зграда примиритељног суда и пушкарница.

⁷ Архив Српске академије наука и уметности 1416. (А САНУ).

⁸ Данас Салаш Црнобарски.

⁹ Јанко Катић.

¹⁰ Вујица Вулићевић.

¹¹ Стојановић је, осим тога, записао и следеће поп Тешино казивање о Стојану Чупићу. „Чупић је једанпут уватио једног Србина из Босне, Матију, будући су га босански сељаци тужили да се он договара с Турцима. Питао га је најпре да каже колико има Турака. Овај одговорио је седамдесет хиљада. Он га затим пусти у војску на Црној Бари код цркве да види шта ће другима казивати. Но кад Матија нађе свог шурака из Богатића Николу Ђевића каже му: „Шта ћеш ту од Бога нашао; да ви знате колико је овамо Турака! Та да се у козиј рог завучеш не можеш се сакрити”. Ово кад дозна Чупић стане га жестоко један дан бити топузом тако и други, па заповеди те га момци његови искомадају. То је било мало пре Мишарског боја, о Тројицама” (А САНУ, 1416).

¹² Н. Радосављевић, *нав.* дело, 70.

Да је поп Теша у то време био најзанчајнија личност у Бадовинцима посредно сведочи Јоаким Вујић, који је на пропутовању кроз Србију, 1826. године гостовао у његовој кући.¹³

Хатишерифом из 1830. године дозвољена је слобода вероисповедања после чега су у Србији основане и обновљене многе цркве и манастири. Током тридесетих година саграђено је 66 нових цркава, а једна од њих је и бадовиначка. У молби поднетој кнезу Милошу 21. октобра 1832. године за градњу цркве у Бадовинцима први потписник био је „Теодор Поповић, парох бадовиначки”. Књаз Милош је одобрио градњу и молиоцима у ту сврху поклатио 400 гроша.¹⁴

Немири у Босни у првим годинама четврте деценије одразили су се на стабилност границе дуж Дрине. У фебруару 1834. године поп Павле Каранотвртковић пошто је сакупио дружину намеравао је да у Босни подигне буну. Он је из Београда дошао у Шабац где је набавио наоружање, муницију и пасоше за прелазак у Босну. Своје намере није скривао од власти, и чак се позивао на покровитељство кнеза Милоша. Са својим друштвом из Шапца дошао је у Бадовинце где је преноћио у поп Тешиној кући, а одатле је прешао преко Дрине у Босну. Од попа Теше „назор” је купио барјак за 6 цванцика. Али, када су српске власти похапсиле побуњенике у дринским адама то је захваљујући председнику Суда нахије шабачке Станку Јуришићу барјак враћен попу Теши „да не излази у свет и да поштена човека не срамотимо.”¹⁵

Поп Теша је био ожењен Јованом, у предању помиње се као и Селена, родом из Клења. Судаћи према натпису на надгробној плочи рођена је 1765. године, а умрла је 1850. године. Према памћењу Бадовинчана она је убила неког обесног Турчина тучком, о чему је писао је Јанко Веселиновић.¹⁶

¹³ „После одавде кренем се, оставим један шанац [Ново село], а у селу Бадовинци на реки Дрини други, који је српски вожд Г. Петровић правио, пак у село Бадовинце на преношченије дођем код чест[нејшег] г[осподина] оца Теше, иначе Теодора Поповича. Овај чесни и добордетелњи свјашчаник прими ме драгосеречно у његов чесни дом, пак угости ме похвале достојно. Ја му потом слеђујушчи дан, то јест 1. ноемврија теплесеречно благодарим...”. (Јоаким Вујић, *Путешествије по Србији*, II, Београд 1902, 80).

¹⁴ Архив Србије, (АС), Кнежева канцеларија (КК), 455.

¹⁵ АС, КК, XXXVII-691; Драгослав Страњаковић, *Буна Срба Хришћана у Босни 1834*, Годишњица Николе Чупића, XL, 1931, 140.

¹⁶ „Бахне Турчин у кућу попа Теше из Бадовинаца.

Код куће не беше никог сем његове попадије. Турчин беше и сувише осиион да би га човек могао гледати равнодушно. Како дође, он седе крај огњишта и поче трти руке:

— Деде, бабо, пеци цицвару! — рече.

Она беше нешто љута, па га само погледа попречно.

Поп Теша и Јована изродили су синове Димитрија, Аћима, Николу (1813-1873) и ћерке Марту¹⁷ и Ружицу¹⁸. Никола је после завршене Богословије у Београду 1840. године, рукоположен за пароха у Бадовинцима где је остао је до смрти 1873. године.¹⁹ Николина ћерка Јелисавета била је мајка Јанка Веселиновића, који је у својим приповеткама овековечио прадеду Тешу.²⁰

Док се школовао „у клирикалном заведенију”, Николу је у Београд доводио отац. Теша би тада посећивао београдске свештенике и Митрополију. Када је после завршетка школске године у јулу 1837. године дошао по сина, Теши је предато 218 примерака књиге Атанасија Теодоровића *Историја Русије* да их проследи у Шабац како би те књиге биле подељене претпалтницима. У незваничном разговору са синђелом Митрополије, поп Теша, и сам претплатник на ту књигу, рекао је да је за претплату свом протојереју Миловану Берићу из Богатића, уместо три плаћао четири цванцика. Синђел је ту вест доставио митрополиту Петру Јовановићу који је од епископа шабачког Герасима затражио да одмах спроведе истрагу и уколико би се утврдио Берићев преступ, тражио његово најстрожије кажњавање. Епископ Герасим је крајем јула спровео „исљедствије” утврдивши да поп Теша и ниједан други свештеник није платио вишу од прописане цену објављене у *Новинама српским*. То је владики шабачком послужило да од митрополита затражи да убудуће не прима доставе од свештеника из његове епархије. У одговору на то писмо, митрополит је 24. августа 1837. године владики Герасиму писао: „Ми судимо да то не може бити В[ашем] п[ревасходитељству] противно, ако ми кога из Ваше епархије жалбу преслушамо, који је рад такову нама представити, будући ми ствар не

— Пеци цицвару, бре! — дрекну он и замахну бињециском, троструком канцијом, те је ошину. Плану баба као ватра, севну оком, прилете Турчину, па оним дрвеним тучком што је бели лук малочас њиме туцала распали Турчина посред темена. Турчин се изврте. Из проваљене главе куљала је крв и мозак. Она погледа крвав тучак па га баци напоље.

—Опогани ми тучак псето турско! — рече хладно, па оде гледати друге послове.” (Јанко М. Веселиновић, *Хајдук Станко, историјски роман*, Београд-Нови Сад 1959, 121).

¹⁷ Марта је рођена 1823 (М. Васиљевић, *нав. дело*, 562)

¹⁸ Ружица је рођена 1793. године. У попису из 1863. године наведено је да је живела са братом Николом и да је тада имала 70. година (М. Васиљевић, *нав. дело*, 549).

¹⁹ Пре тога, 1833. године када је саграђена црква у Бадовинцима поп Теша је половину своје парохије доделио зету Петру Дукићу (1807-1874) Мартином мужу.

²⁰ У приповетци *Недеља, један дан из живота глоговачке цркве* Веселиновић какаркетрише попа Тешу као *rater familias*-а своје парохије. Он уочи недељне службе у глоговачкој цркви, у коју су долазили становници и свештеници околних села у којима није било саграђених цркава, наговара црнобарског свештеника Стевана Милојевића да пред окупљеним народом „разобличи” завађену браћу Танчић из Бадовинаца како би их тако „постидео” и спречио деобу породичне задруге.

пресуђујемо, но тек саслушавши представленије достављамо вама као надлежному дијецезану и тим самим чинимо оно што В[аше] п[ревасходитељство] зактева, тј. одбијамо га на Вас с писмом нашим.”²¹ Заузимањем митрополита Петра поп Теша није кажњен од надлежне црквене власти, јер његова тужба није била званична и била је речена „мимогред.”

Теша Поповић умро је 7. децембра 1853. године у 80. години живота.

Његов и гроб попадаје Јоване налазе се у порти бадовиначке цркве.

ПРИЛОГ

(Становници Бадовинаца моле кнеза Милоша да им дозволи градњу цркве).²²

Њивој светлости всемилостивјејшем г[оспо]дару г[опсподар] Милошу Обреновићу књазу серпском с страхопочитанијем

Ваша светлост всемилостивјејши государју!

С највећим страхопочитанијем доле потписани усудили смо се Вашу светлост молити да би се смиловили и цркву нам у месту нашем милостиво дозволили начинити. Сам закон божији заповеда да би се и мали и велики у дане празничне и недељне у цркву збирали, и у њој за све своје потребе Богу препоручивали се. Ми, пак, не имајући ближе цркве од два и три сата, многи лишавамо се и преко целе скоро године божије службе, а место тог у којеккви беспослица време проводимо. Тога ради желећи ово право душе наше зактевање испунити, и оваки далеки пут избећи, усудили смо се са особитим страхопочитанијем Вашу светлост молити да би одобрили и место гди би начинили милостиво указали нам, а ми ћемо као у сваком добру сложни између себе сложити и речену цркву сопственим трудом својим и трошком начинити. Ово светлости Вашој представљајући, милостива решенија очекујући и целујући skut јесмо Ваше светлости всеподанејши:

²¹ АС, Митрополија београдска, 1837/343, 349, 403, 405, 437, 519.

²² Документ је приређен према данашњем правопису.

Теодор Поповић, парох бадовиначки;

Ђурађ Ердевичанин, кмет;²³

Матија Арнаутовић;

Марко Којић;

Лазар Танкосић,

С целим обштес[твом] Бадовинца.²⁴

У Шапцу, 21. октобра [1]832.

Решеније: Проситељима дозвољава се направити цркву у свом селу у договору са капетаном својим. Милош Обреновић, књаз српски.²⁵

²³ Ђурађ Ердевичанин био је један од предводника тзв. Мачвнске буне у јесен 1840. године због чега је, после угушења побуне, погубљен.

²⁴ Овај облик имена Бадовинаца чест је у изворима из прве половине XIX века, а то је због тога што је село добило име по Бадовинцу, човеку тог презимена, или породици Бадовинци. (Радомир Ј. Поповић, *Основна школа у Бадовинцима 1843-1998*, Бадовинци 1998, 10-11).

²⁵ АС, КК, XXXVII-435.